ДИНАМИКА НА ВЪЗПРИЯТИЯТА ЗА АЗ-А В ПОЛЕТО НА СТАТУСИТЕ НА ИДЕНТИЧНОСТ

доц. д.н. Манол Манолов
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме: Докладът разглежда връзката между статусите на идентичност и самоописанието. Използвани са данни от 378 участници, набрани чрез социални мрежи и платформи за споделяне на анкети. Изследването използва Ego Identity Process Questionnaire (EIPQ) и Self-Discrepancy Theory за оценка на статусите на идентичност и самоописанията. Основните резултати показват, че личностните черти доминират в самоописанията, особено при статусите „Мораториум“ и „Предрешена идентичност“. Идеалното „Аз“ е свързано с високо възприятие на положителни емоционални състояния и ценности, докато „Аз трябва“ акцентира върху социалните роли и самооценки. Негативните емоционални състояния са по-изразени при „Аз трябва“, особено в „Предрешена идентичност“. Изводите подчертават значимите разлики в самоописанията между различните идентичностни статуси, като идентифицират ключови области за по-нататъшно изследване и интервенции.

Ключови думи: *Статус на идентичност, самоописание, личностни черти, разкъсаност на Аз-а, социални роли*

DYNAMICS OF SELF-PERCEPTIONS IN THE FIELD OF IDENTITY STATUS

Assoc. Prof. Manol Manolov, DSc
„Paisii Hilendarski”, University of Plovdiv

Abstract: This report explores the relationship between identity status and self-description, based on data from 378 participants recruited through social networks and survey-sharing platforms. The study employs the Ego Identity Process Questionnaire (EIPQ) and Self-Discrepancy Theory to assess identity statuses and self-descriptions. The main findings indicate that personality traits dominate self-descriptions, particularly in the statuses of „Moratorium“ and „Foreclosure“. The „Ideal Self“ is associated with a high perception of positive emotional states and values, while the „Ought Self“ emphasizes social roles and self-assessments. Negative emotional states are more pronounced in the „Ought Self“, especially in „Foreclosure“. The conclusions highlight significant differences in self-description across various identity statuses, identifying key areas for further research and interventions.

Keywords: *identity status, self-description, personality traits, self-discrepancy, social roles*

Въведение

Разбирането на връзката между статусите на идентичност (Бакрачева и др. 2009) и самоописанието е ключова област на изследване в психологията. Тя може да предостави ценна информация за начините, по които хората възприемат и описват себе си в различните етапи на развитие на идентичността си. Изследванията в тази област показват, че начинът, по който индивидите формират и интегрират своята идентичност, има влияние върху тяхното самочувствие, социални взаимоотношения и общо себеусещане. Настоящият доклад разглежда различни аспекти на връзката между идентичностния статус и самоописанието, базирани на синтеза на някои проучвания и теоретични модели. В мета-анализ е представена връзката между идентичностния статус и самочувствието (Ryeng, M., Kroger, J. & Martinussen, M. 2013). Резултатите от анализа на 18 проучвания показват, че високото самочувствие е свързано с идентичностни статуси на по-високо ниво – мораториум и постигната идентичност. В тези статуси индивидите активно изследват и се ангажират с различни аспекти на идентичността си, което води до по-позитивно самовъзприемане. В същото време, по-ниско самочувствие се наблюдава при по-ниските идентичностни статуси, като предрешена идентичност и дифузия, където липсата на изследване и ангажираност може да доведе до несигурност и негативно самоусещане.

Статусът на идентичност е свързан и със структурните особености на личните конструкти, които влияят върху начина, по който индивидите възприемат своите роли и взаимоотношения (Berzonsky, M., & Neimeyer, G. 1988; Berzonsky, M., Rice, K., & Neimeyer, G. 1990). Това подчертава важността на идентичността не само като личностен, но и като социален конструкт, който определя как индивидите се виждат в контекста на техните социални групи и връзки. Колективната идентичност играе значима роля в самоописанието, показвайки, че хората дефинират себе си не само чрез лични атрибути, но и чрез връзките си с другите.

Още един важен аспект е диференциацията и интеграцията на личните конструкти. Изследванията показват, че индивидите в статусите на мораториум и дифузия демонстрират по-висока диференциация на личните конструкти, което отразява по-сложно и разнородно възприятие за себе си. От друга страна, индивидите в статус на постигната идентичност проявяват в по-голяма степен самоопределеност и увереност в описанията за себе си (Brewer, M., & Gardner, W. 1996)., което показва интегрирането на различните аспекти на идентичността им.

Настоящият доклад има за цел да обобщи и анализира тези доказателства, за да предостави по-цялостно разбиране на влиянието на идентичностния статус върху самоописанието.

Методология

Основна цел на изследването е намирането на самоопределенията на лицата в зависимост от това в какъв статус на идентичност се намират. Хипотезата, която е водеща, е, че разположените в различните статуси респонденти ще имат разлики в своите описания.

За определяне и измерване на статусите на идентичност е използван въпросникът Ego Identity Process Questionnaire (EIPQ), разработен от Балистрери и колеги (1995). Въпросникът (Zimmermann, G., Mantzouranis, G., & Biermann, E., 2010) оценява статусите на идентичност, съгласно модела на Марша. Въпросникът EIPQ съдържа 32 въпроса, които измерват два основни аспекта на идентичността: изследване (exploration) и ангажираност (commitment). Тези аспекти са представени в две основни области: идеологическа (occupation, politics, religion, values) и междуличностна (friendship, family, dating, gender roles). Въпросникът включва въпроси за всяка от тези области, като участниците оценяват степента на съгласие с твърденията по петстепенна скала от 1 (напълно несъгласен) до 5 (напълно съгласен). Тъй като въпросникът се използва за пръв път в България, след като е направен двустранен превод, той е ползван пилотно при 30 души, за да може да бъде адаптиран. Валидността на двуфакторния модел (изследване и ангажираност) е потвърдена в различни културни контексти и възрастови групи, потвърждава се и в България. За да бъдат категоризирани получените количествени резултати от въпросника в качествени, по критериите на Джеймс Марша, за да влезнат в четирите различни статуса: постигната идентичност, мораториум, предрешена идентичност и дифузия, е използвана медианата за всяка от скалите. По-високите стойности от медианата са възприети за високи стойности по скалата, а стойностите по двата фактора по-ниски от медианата са възприети за ниски стойности.

За определяне на описанията на Аз-а е ползван методът на Е. Хигинс за разкъсаност на Аз-а (Self-Discrepancy Theory) (Higgins, E. T. 1987). Това е психологическа теория, която изследва несъответствията между различните аспекти на личността и самооценката. Теорията се фокусира върху разликите между реалните и идеалните образи на себе си, както и между очакванията и социалните норми, и как тези разлики могат да доведат до различни емоционални и психологически реакции. Основните аспекти на „Аз“-а, които Хигинс дефинира, включват реалния Аз (Аз съм), идеалния Аз (Аз идеално) и задължителния Аз (Аз трябва). Реалният аз представлява какъв човек всъщност е в настоящия момент, включително всички действителни характеристики, качества и поведенчески тенденции. Идеалният Аз обхваща какъв човек би искал да бъде, включващ желанията, амбициите и идеалите, които човекът се стреми да постигне. Задължителният Аз се отнася до това какъв човек чувства, че трябва да бъде, базирано на социални норми, очаквания и морални задължения, отразяващи дълга и отговорностите, които индивидът усеща. Концептуално се дефинират три основни вида разкъсаност. Между реален и

идеален Аз, между реален и задължителен Аз и между идеален и задължителен Аз. Разкъсаност възниква, когато има разлика между различните категории. Тази разкъсаност може да доведе до чувства на разочарование, тъга и неудовлетвореност, тъй като индивидът не успява да постигне своите идеали или до чувства на вина, срам и тревожност, когато не удовлетворява изискванията на обществото.

Респондентите са посочили общо 2322 думи, като 139 от тях са автентични и различни. За да бъде възможен анализа е необходимо думите за трите компонента на Аз-а да бъдат категоризирани. Създаването на категориите включва няколко ключови стъпки. Думите са класифицирани на базата на предварително дефинирани критерии – честота на употреба, семантично значение и контекстуална релевантност. След като първоначалните категории са съставени, те са представени на екип от 3-ма експерти в областта на психологията и социалните науки за валидиране. Консултацията включва експертна оценка, при която експертите преглеждат и оценяват категориите, за да гарантират тяхната научна валидност и релевантност. Получена е обратна връзка, като са внесени необходимите корекции, на базата на която категориите постигат 3 от 3 съгласуваност. Описани са следните категории, като за всяка са дадени примери с думи: **Личностни черти:** интелигентен, интровертен, амбициозен, честен, креативен, отговорен, адаптивен, комуникативен; **Положителни емоционални състояния:** щастлив, оптимистичен, спокоен, удовлетворен, ентусиазиран, вдъхновен, благодарен, уверен; **Негативни емоционални състояния:** тревожен, ядосан, тъжен, притеснен, меланхоличен, раздразнителен, разочарован, уплашен; **Ценности/Нагласи:** честен, справедлив, отговорен, етичен, толерантен, справедлив, съпричастен, ангажиран; **Социални роли:** приятел, родител, ученик, лидер, съпруг, колега, учител, доброволец; **Самооценки:** самоуверен, критичен, неуверен, самокритичен, съзнателен, уязвим, уверен, съмняващ се; **Физически характеристики:** красив, здрав, висок, мускулест, атлетичен, слаб, синеок, рус; **Когнитивни стилове:** аналитичен, наблюдателен, креативен, логичен, рационален, методичен, интуитивен, стратегически; **Нива на енергичност:** енергичен, активен, уморен, динамичен, отпаднал, изтощен, неуморим, възбуден; **Положителни поведения:** помощен, доброжелателен, съпричастен, внимателен, подкрепящ, щедър, открит, учтив; **Негативни поведения:** импулсивен, необмислящ, реактивен, контролиращ, авторитарен, манипулативен, егоистичен, агресивен.

Изследването включва извадка от 378 участници, които са достигнати електронно чрез социални мрежи и платформа за споделяне на анкети. Този метод на набиране на участници позволява достигане до широк кръг хора с разнообразни демографски характеристики, като същевременно осигурява лесен достъп и удобство за респондентите при попълване на въпросника. Извадката е неравномерно разпределена между мъже и жени, като отношението е 10% лица от мъжки пол и 90% от женски. Възрастовата медиана е 38 години, средна възраст 37,8 години.

За обработка на данните е използван статистически софтуер IBM SPSS Statistics v.29.0. Ползвана е предимно дескриптивна статистика и по-конкретно кръстосани таблици, тъй като по същество анализът е качествен. Направен е факторен анализ, за да се потвърди двуфакторното решение на ползвания въпросник. Резултатите от факторния анализ не са посочени тук предвид ограничението за обем. Измерената надеждност на скалите, коефициент алфа на Кронбах е съответно ангажираност =.845, за търсене =.686.

Резултати

За начало на анализа в таблица №1 са представени резултатите от общите категории, които са дадени относно описанията на Аз-а, без те да са поставени в различните статуси на идентичност.

		АЗ СЪМ											
		Личностни черти	Положителни емоционални състояния	Негативни емоционални състояния	Ценности/Нагласи	Социални роли	Самооценки	Физически характеристики	Когнитивни стилове	Нива на енергичност	Положителни поведения	Негативни поведения	Total
Responses	N	610	64	77	235	92	43	75	165	23	67	57	1508
	Percent	40.5 %	4.2 %	5.1 %	15.6 %	6.1 %	2.9 %	5.0 %	10.9 %	1.5 %	4.4 %	3.8 %	100.0 %
Percent of Cases		161.4 %	16.9 %	20.4 %	62.2 %	24.3 %	11.4 %	19.8 %	43.7 %	6.1 %	17.7 %	15.1 %	398.9 %
		ИДЕАЛНО АЗ											Total
Responses	N	283	155	15	131	75	84	58	53	18	46	36	954
	Percent	29.7 %	16.2 %	1.6 %	13.7 %	7.9 %	8.8 %	6.1 %	5.6 %	1.9 %	4.8 %	3.8 %	100.0 %
Percent of Cases		74.9 %	41.0 %	4.0 %	34.7 %	19.8 %	22.2 %	15.3 %	14.0 %	4.8 %	12.2 %	9.5 %	252.4 %
		АЗ ТРЯБВА											Total
Responses	N	250	57	7	127	41	90	66	51	14	55	32	790
	Percent	31.6 %	7.2 %	0.9 %	16.1 %	5.2 %	11.4 %	8.4 %	6.5 %	1.8 %	7.0 %	4.1 %	100.0 %
Percent of Cases		66.1 %	15.1 %	1.9 %	33.6 %	10.8 %	23.8 %	17.5 %	13.5 %	3.7 %	14.6 %	8.5 %	209.0 %

Аз съм: Данните показват, че участниците най-често се самоопределят чрез личностни черти (40.5% от отговорите). Високото наличие на личностните черти предполага, че участниците придават голямо значение на техните диспозиции при самоопределянето си. Други важни категории в тази група включват когнитивни стилове (10.9%) и ценности/нагласи (15.6%). Високите стойност за тези категории предполагат, че участниците оценяват високо ролята на моралните, етични и ценностни убеждения, както и когнитивната обработка в контекста на оценяват своя начин на мислене като ключов аспект на своята идентичност.

Идеално аз: При „Идеално аз“ личностните черти остават доминиращи (29.7%), но с по-нисък процент от „Аз съм“. Интересен е високият процент на положителни емоционални състояния (16.2%) и ценности/нагласи (13.7%). Това може да предполага, че участниците виждат идеалното си „аз“ като по-спокойно, щастливо и в съответствие с определени ценности, които не винаги са присъщи на реалното им „аз“. Забелязва се и значително маркиране на самооценки (8.8%) и физически характеристики (6.1%), което може да показва стремеж към самоусъвършенстване и физическо здраве и добър външен вид.

Аз трябва: В категорията „Аз трябва“ личностните черти отново са водещи (31.6%), следвани от ценности/нагласи (16.1%). Това показва силно чувство за дълг или задължение да се следват определени морални стандарти или да се поддържат определени личностни качества. Самооценки (11.4%) и физически характеристики (8.4%) също играят важна роля, което може да означава натиск от социалните норми или собствени очаквания за физическо или личностно развитие.

След като са представени общите изводи, свързани с извадката, следва в Таблица №2 да бъдат разгледани и изводите, които касаят самоопределенията в контекста на различните статуси на идентичност.

		ИДЕНТИЧНОСТ ШИРОКИ КАТЕГОРИИ				
		Мораториум	Дифузия	Предрешена идентичност	Постигната идентичност	Total
АЗ СЪМ	Личностни черти	174	125	156	155	610
		28.5%	20.5%	25.6%	25.4%	
		38.1%	41.5%	40.6%	42.3%	
	Положителни емоционални състояния	17	11	16	20	64
		26.6%	17.2%	25.0%	31.3%	
		3.7%	3.7%	4.2%	5.5%	

	Негативни емоционални състояния	40	18	15	4	77
		51.9%	23.4%	19.5%	5.2%	
		8.8%	6.0%	3.9%	1.1%	
	Ценности/Нагласи	72	33	72	58	235
		30.6%	14.0%	30.6%	24.7%	
		15.8%	11.0%	18.8%	15.8%	
	Социални роли	19	19	24	30	92
		20.7%	20.7%	26.1%	32.6%	
		4.2%	6.3%	6.3%	8.2%	
	Самооценки	8	12	13	10	43
		18.6%	27.9%	30.2%	23.3%	
		1.8%	4.0%	3.4%	2.7%	
	Физически характеристики	26	18	12	19	75
		34.7%	24.0%	16.0%	25.3%	
		5.7%	6.0%	3.1%	5.2%	
	Когнитивни стилове	54	38	40	33	165
		32.7%	23.0%	24.2%	20.0%	
		11.8%	12.6%	10.4%	9.0%	
	Нива на енергичност	6	6	3	8	23
		26.1%	26.1%	13.0%	34.8%	
		1.3%	2.0%	0.8%	2.2%	
	Положителни поведения	24	11	17	15	67
		35.8%	16.4%	25.4%	22.4%	
		5.3%	3.7%	4.4%	4.1%	
	Негативни поведения	17	10	16	14	57
		29.8%	17.5%	28.1%	24.6%	
		3.7%	3.3%	4.2%	3.8%	
Total		457	301	384	366	1508
ИДЕАЛНО АЗ	Личностни черти	90	60	73	60	283
		31.8%	21.2%	25.8%	21.2%	
		29.6%	29.1%	31.7%	28.0%	
	Положителни емоционални състояния	52	30	41	32	155
		33.5%	19.4%	26.5%	20.6%	
		17.1%	14.6%	17.8%	15.0%	
	Негативни емоционални състояния	0	3	3	9	15
		0.0%	20.0%	20.0%	60.0%	
		0.0%	1.5%	1.3%	4.2%	

	Ценности/Нагласи	40	30	36	25	131
		30.5%	22.9%	27.5%	19.1%	
		13.2%	14.6%	15.7%	11.7%	
	Социални роли	12	22	24	17	75
		16.0%	29.3%	32.0%	22.7%	
		3.9%	10.7%	10.4%	7.9%	
	Самооценки	34	18	12	20	84
		40.5%	21.4%	14.3%	23.8%	
		11.2%	8.7%	5.2%	9.3%	
	Физически характеристики	19	14	14	11	58
		32.8%	24.1%	24.1%	19.0%	
		6.3%	6.8%	6.1%	5.1%	
	Когнитивни стилове	23	7	9	14	53
		43.4%	13.2%	17.0%	26.4%	
		7.6%	3.4%	3.9%	6.5%	
	Нива на енергичност	5	7	1	5	18
		27.8%	38.9%	5.6%	27.8%	
		1.6%	3.4%	0.4%	2.3%	
	Положителни поведения	20	7	7	12	46
		43.5%	15.2%	15.2%	26.1%	
		6.6%	3.4%	3.0%	5.6%	
	Негативни поведения	9	8	10	9	36
		25.0%	22.2%	27.8%	25.0%	
		3.0%	3.9%	4.3%	4.2%	
Total		304	206	230	214	954
АЗ ТРЯБВА	Личностни черти	84	44	59	63	250
		33.6%	17.6%	23.6%	25.2%	
		34.4%	28.2%	30.4%	32.1%	
	Положителни емоционални състояния	20	17	5	15	57
		35.1%	29.8%	8.8%	26.3%	
		8.2%	10.9%	2.6%	7.7%	
	Негативни емоционални състояния	1	1	0	5	7
		14.3%	14.3%	0.0%	71.4%	
		0.4%	0.6%	0.0%	2.6%	
	Ценности/Нагласи	31	26	38	32	127
		24.4%	20.5%	29.9%	25.2%	
		12.7%	16.7%	19.6%	16.3%	

	Социални роли	18	9	8	6	41
		43.9%	22.0%	19.5%	14.6%	
		7.4%	5.8%	4.1%	3.1%	
	Самооценки	22	19	25	24	90
		24.4%	21.1%	27.8%	26.7%	
		9.0%	12.2%	12.9%	12.2%	
	Физически характеристики	26	15	15	10	66
		39.4%	22.7%	22.7%	15.2%	
		10.7%	9.6%	7.7%	5.1%	
	Когнитивни стилове	13	9	13	16	51
		25.5%	17.6%	25.5%	31.4%	
		5.3%	5.8%	6.7%	8.2%	
	Нива на енергичност	6	2	2	4	14
		42.9%	14.3%	14.3%	28.6%	
		2.5%	1.3%	1.0%	2.0%	
	Положителни поведения	16	8	19	12	55
		29.1%	14.5%	34.5%	21.8%	
		6.6%	5.1%	9.8%	6.1%	
	Негативни поведения	7	6	10	9	32
		21.9%	18.8%	31.3%	28.1%	
		2.9%	3.8%	5.2%	4.6%	
Total		244	156	194	196	790

Сравнителният анализ на трите аспекта на „Аз“-а разкрива различни акценти и тенденции в самоопределението на участниците, отразяващи както личните им възприятия, така и социалните очаквания и морални стандарти.

Мораториум

Аз съм: В статус „Мораториум“ личностните черти са най-доминиращият аспект на самоописанието в Аз съм, представлявайки 28.5% от отговорите. Това показва, че индивидите в този статус активно изследват и познават своите личностни характеристики. Тази група показва най-високи нива на негативни емоционални състояния (51.9%), което отразява вътрешен конфликт и несигурност по време на процеса на изследване. Положителните емоционални състояния са по-слабо изразени (26.6%), което може да показва, че тези индивиди все още не са достигнали емоционално удовлетворение. Важна роля играят и физическите характеристики (34.7%) и когнитивните стилове (32.7%), отразяващи акцента върху физическата външност и активното мислене.

Идеално Аз: Описано е от 31.8% личностни характеристики. Това показва, че участниците в този статус виждат развитието на личностни характеристики като ключов аспект на техния идеален образ. Положителните емоционални състояния са най-силно изразени (33.5%), което показва стремеж и към щастие и емоционално благополучие. Негативните емоционални състояния не са представени в този статус, което може да се дължи на оптимистичното възприятие на идеалния аз. Ценностите и нагласите са важни, представлявайки 30.5%, а социалните роли (16%) и самооценките (40.5%) също играят значителна роля, показвайки стремеж към положителна самооценка и изпълнение на социални роли. Физическите характеристики (32.8%) и когнитивните стилове (43.4%) са особено важни, отразявайки акцент върху външния вид и мисловните процеси.

Аз трябва: Тук отново личностните черти съставляват висок дял от 33.6%, което подчертава важността на личностните характеристики в представата за задълженията и очакванията. Положителните емоционални състояния са най-силно изразени (35.1%), което показва, че тези индивиди виждат като задължение да поддържат положителни емоции. Негативните емоционални състояния са слабо представени (14.3%), което може да отразява ниско осъзнаване или приемане на негативните емоции като част от задълженията им. Ценностите и нагласите (24.4%) и социалните роли (43.9%) са значително представени, което подчертава важността на моралните и социални стандарти. Самооценките са умерено високи (24.4%), а физическите характеристики (39.4%) и когнитивните стилове (25.5%) също играят важна роля в самоописанието.

Дифузия

Аз съм: Статус „Дифузия“ показва по-слаба ангажираност с личностните черти (20.5%) в сравнение с „Мораториум“ и „Постигната идентичност“. Това може да се дължи на липсата на изследване и ангажираност, което води до по-неясно самоопределение. Положителните емоционални състояния са с най-ниски стойности (17.2%), което отразява липса на удовлетворение и положителна самооценка. Негативните емоционални състояния са умерено изразени (23.4%), докато ценностите и нагласите имат най-ниска стойност (14%). Физическите характеристики и когнитивните стилове също са по-слабо изразени, което показва ниско ниво на фокус върху тези аспекти.

Идеално Аз: Личностните черти съставляват 21.2% от самоописанието в „Идеално аз“, което показва по-нисък акцент върху тези характеристики. Положителните емоционални състояния са представени с 19.4%, което показва умерен стремеж към емоционално благополучие. Негативните емоционални състояния съставляват 20%, което отразява известна несигурност и липса на яснота в самоопределението. Ценностите и нагласите (22.9%) и социалните роли (29.3%) са значителни, като подчертават важността на социалните и мо-

рални аспекти. Самооценките са сравнително ниски (21.4%), което може да отразява по-ниско самочувствие. Физическите характеристики (24.1%) и когнитивните стилове (13.2%) са слабо представени, което показва нисък интерес към тези аспекти.

Аз трябва: Личностните черти са най-слабо представени (17.6%), което може да отразява липсата на ясна идентичност и ангажираност с личностните характеристики. Положителните емоционални състояния съставляват 29.8%, което показва стремеж към положителни емоции като задължение. Негативните емоционални състояния са слабо изразени (14.3%), отразявайки ниско осъзнаване на негативните аспекти. Ценностите и нагласите (20.5%) и социалните роли (22%) са умерено представени, което показва известна ангажираност към социални и морални стандарти. Самооценките (21.1%) и физическите характеристики (22.7%) също са слабо представени, а когнитивните стилове (17.6%) показват умерен акцент върху мисловните процеси.

Предрешена идентичност

Аз съм: Индивидите в статус „Предрешена идентичност“ се фокусират върху социалните роли (26.1%) и ценностите/нагласите (30.6%), отразявайки високата ангажираност с определени социални и морални стандарти без предварително изследване. Личностните черти са представени с 25.6%, което показва значителна роля на личностните характеристики в самоописанието, но отразяващи често външни очаквания. Положителните емоционални състояния (25%) са умерени, а негативните емоционални състояния (19.5%) са най-ниски сред четирите статуси, което може да се дължи на стабилността, предоставена от приемането на външни норми.

Идеално Аз: Представен е от 25.8% личностни характеристики, което показва умерен акцент върху тези тях в идеалния аз. Положителните емоционални състояния са с 26.5%, отразявайки стремеж към емоционално благополучие. Негативните емоционални състояния са 20%, което може да показва критично отношение към себе си. Ценностите и нагласите (27.5%) са високо оценени, подчертавайки важността на социалните и морални стандарти. Социалните роли (32%) играят ключова роля, показвайки стремеж към приемане на социални очаквания. Самооценките са на умерено ниво (14.3%), а физическите характеристики (24.1%) и когнитивните стилове (17%) са умерено представени.

Аз трябва: Личностните черти са слабо представени (23.6%), но все пак значими. Положителните емоционални състояния са много ниски (8.8%), което може да показва, че тези индивиди не възприемат поддържането на положителни емоции като част от своите задължения. Негативните емоционални състояния също са слабо представени (0%), което може да отразява отричане или ниско осъзнаване на тези аспекти. Ценностите и нагласите (29.9%) и социалните роли (19.5%) са умерено представени, подчертавайки ангажира-

ността с външни стандарти. Самооценките (27.8%) и физическите характеристики (22.7%) също са значими, докато когнитивните стилове (25.5%) показват интерес към мисловните процеси.

Постигната идентичност

Аз съм: „Постигната идентичност“ е статусът с най-висока ангажираност към личностните черти (25.4%), отразяващ интегрирането на тези черти в самоопределението на индивида. Положителните емоционални състояния са най-високи (31.3%), което показва високо ниво на емоционално благополучие и удовлетворение. Негативните емоционални състояния са най-ниски (5.2%), което подчертава ниското ниво на вътрешен конфликт. Социалните роли и ценностите/нагласите също са силно представени, показвайки зрелостта и самоувереността на индивидите в този статус.

Идеално Аз: Личностните черти са представени с 21.2%, което е най-ниското сред четирите статуси, но все пак значимо. Положителните емоционални състояния са 20.6%, отразявайки високо емоционално благополучие. Негативните емоционални състояния са най-силно изразени в този статус (60%), което може да показва критично самовъзприятие и високи стандарти. Ценностите и нагласите са най-ниски (19.1%), докато социалните роли (22.7%) и самооценките (23.8%) също играят роля в самоописанието. Физическите характеристики (19%) и когнитивните стилове (26.4%) са значими, показвайки умерено внимание към тези аспекти.

Аз трябва: За „Постигната идентичност“ личностните черти са представени с 25.2%, което е умерено и показва интегриране на личностните характеристики в самоописанието. Положителните емоционални състояния са 26.3%, което отразява стремеж към емоционално благополучие като част от задълженията. Негативните емоционални състояния са най-силно изразени в този статус (71.4%), което може да показва високо осъзнаване на критичните аспекти и несъответствията между очакванията и реалността. Ценностите и нагласите (25.2%) и социалните роли (14.6%) също са представени, показвайки ангажираност с морални и социални стандарти. Самооценките (26.7%) и физическите характеристики (15.2%) са умерено представени, а когнитивните стилове (31.4%) показват висок интерес към мисловните процеси.

Дискусия

Личностните черти са най-често посочваните аспекти и в трите компонента на „Аз“-а, което показва, че участниците отдават голямо значение на стабилните, вътрешни характеристики. Личностните черти могат да се определят като централна част от самоидентификацията на участниците. Интересен извод са и разликите в значимостта на положителните емоционални състояния между „Реален з“ (4.2%) и „Идеален аз“ (16.2%). Това показва, че участ-

ниците вероятно се стремят към по-високо благополучие, щастие, положително емоционално състояние, което не е основна характеристика в настоящия момент. Ценностите и нагласите са силно представени в „Аз трябва“ (16.1%), което може да показва, че участниците чувстват силен социален или морален натиск да поддържат определени стандарти. Това може да отразява социални очаквания или вътрешни убеждения за това, как трябва да се държат. Разликите между „Идеален аз“ и „Аз трябва“ показват различия в стремежите и социалните очаквания. Например, докато „Идеален аз“ е по-фокусиран върху положителните емоционални състояния и личностни черти, „Аз трябва“ подчертава ценностите, нагласите и социалните роли. От разликите се наблюдава потенциален вътрешен конфликт между личните желания и очакванията. Това може да доведе до емоционален стрес или чувство на вина, ако индивидът не успява да балансира между своите идеали и това, което усеща като социално задължение.

Сравнителният анализ относно самоопределенията в „Аз съм“ показва, че различните идентичностни статуси водят до значителни разлики в самоописанията. Индивидите в „Мораториум“ и „Постигната идентичност“ често имат по-ясно дефинирани личностни черти, докато тези в „Дифузия“ и „Предрешена идентичност“ могат да проявяват по-неясна или външно наложена самоидентичност. „Мораториум“ е свързан с най-високи нива на негативни емоции и вътрешен конфликт, докато „Постигната идентичност“ показва най-високо ниво на емоционално удовлетворение и положителни емоции. Тези разлики подчертават важността на идентичностния статус за самоопределението и емоционалното благополучие на индивидите. „Идеално аз“ разкрива, че в „Мораториум“ и „Предрешена идентичност“ се наблюдава силен акцент върху положителните емоционални състояния и социалните роли, докато в „Постигната идентичност“ има висок процент на негативни емоционални състояния, което може да отразява високи стандарти и критично самовъзприятие. „Дифузия“ показва по-ниска ангажираност с личностните черти и физическите характеристики, отразявайки липсата на яснота и увереност в самоопределението. Тези разлики подчертават как идентичностният статус влияе на възприятията за идеалния аз и акцентите в самоописанието. „Аз трябва“ от своя страна показва, че в „Мораториум“ и „Дифузия“ се наблюдава силен акцент върху положителните емоционални състояния и социалните роли, докато „Предрешена идентичност“ има най-ниски нива на положителни емоции и най-слабо осъзнаване на негативните аспекти. „Постигната идентичност“ показва високо осъзнаване на негативните емоционални състояния и значителен акцент върху когнитивните стилове, отразявайки зряло разбиране на собствените задължения и очаквания. Тези разлики подчертават влиянието на идентичностния статус върху възприятието за задълженията и очакванията, свързани с различните аспекти на идентичността.

Не на последно място, следва да бъдат очертани и вероятните конфликти между трите компонента на Аз-а. От анализа е видно, че в рамките на *мораториум* е налице потенциален конфликт между „Аз съм“ и „Идеално аз“ поради вътрешния конфликт в „Аз съм“ и оптимистичната визия за „Идеално аз“. Възможно е и напрежение между „Идеално аз“ и „Аз трябва“ поради високите очаквания за позитивност и ниско осъзнаване на негативните аспекти. В *дифузията е* възможен конфликт, който изхожда от това, че в „Аз съм“ личностните черти и емоционалните състояния са по-неясно дефинирани с високи нива на несигурност. „Идеално аз“ поставя по-малък акцент върху личностните черти, но с известен стремеж към положителни емоционални състояния. В „Аз трябва“, от своя страна, личностните черти са още по-слабо представени, с умерен акцент върху положителните емоционални състояния. В *предрешената идентичност* потенциален конфликт е между външните очаквания и личните желания. „Аз съм“ и „Аз трябва“ са близки, но „Идеално аз“ може да се различава поради нереализирани лични амбиции и ниско изразени положителни емоционални състояния. *Постигната идентичност* показва, че личностните черти и социалните роли са ясно дефинирани, с високо ниво на емоционално благополучие. Едновременно в „Идеално Аз“ е налице високо критично самовъзприятие, с акцент върху положителните емоционални състояния, но и на негативните емоции. В „Аз трябва“ от друга страна се акцентира върху личностните черти и когнитивните стилове, с високо осъзнаване на негативните емоции. Възможен е вътрешен конфликт между високите стандарти и реалното състояние. „Идеално аз“ и „Аз трябва“ могат да създадат напрежение, поради високите очаквания за себе си и осъзнаването на негативните аспекти.

Литература

BALISTRERI, E., BUSCH-ROSSNAGEL, N.A., & GEISINGER, K.F. (1995). Development and preliminary validation of the Ego Identity Process Questionnaire. *Journal of Adolescence*, 18, 179–192.

BERZONSKY, M., & NEIMEYER, G. (1988). Identity status and personal construct systems.. Journal of adolescence, 11 3, 195-204. https://doi.org/10.1016/S0140-1971(88)80003-4.

BERZONSKY, M., RICE, K., & NEIMEYER, G. (1990). Identity status and self-construct systems: process X structure interactions. *Journal of adolescence*, 13 3, 251-63 . https://doi.org/10.1016/0140-1971(90)90017-2.

BREWER, M., & GARDNER, W. (1996). Who is this „We“? Levels of collective identity and self representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 83-93. https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.1.83.

RYENG, M., KROGER, J., & MARTINUSSEN, M. (2013). Identity Status and Self-Esteem: A Meta-Analysis. *Identity*, 13, 201 - 213. https://doi.org/10.1080/15283488.2013.799431.

ZIMMERMANN, G., MANTZOURANIS, G., & BIERMANN, E. (2010). Ego identity in adolescence: Preliminary validation of a French short-form of the EIPQ. *Revue européenne de psychologie appliquée*, 60, 173–180. doi:10.1016/j.erap.2010.01.001

БАЙЧИНСКА, КР., БАКРАЧЕВА, М., САВОВА, С. (2009) Статуси на психосоциална и национална идентичност, ценности и психично благополучие в юношеска възраст. Акад. изд. „Проф. Марин Дринов", София.

Информация за автора

Име с научна степен и длъжност на автора: Манол Николов Манолов, доцент, доктор на науките

Персонален изследователски номер: SCOPUS: 58512565400; ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9580-9448

Образователна институция/Институт: ПУ „Паисий Хилендарски"

Контакти: manolov.manolov@gmail.com, +359878133986